

DIŞ YARDIMLARIN SINIRLARINI BELİRLEYEN MEDENİYET KAVRAMININ BİLEŞENLERİ

YIL / YEAR 14, SAYI / ISSUE 27 (BAHAR / SPRING 2016/1) ss. 41 - 57

RAHMAN DAĞ

Yrd. Doç. Dr., Adıyaman Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü ve
CESRAN International (www.cesran.org) Türkiye Masası Direktörü
rdag@adiyaman.edu.tr

Öz

Dış yardımlar günümüzde dış politikanın ayrılmaz bir parçası olarak değerlendirilmektedir. Bu durum dış politika analizlerinin “yumuşak güç” (soft power) ve “sert güç” (hard power) kavramları üzerinden yapılmasına sebep olmuştur. Dolayısıyla, bir ülkenin dış yardım miktarı o ülkenin uluslararası politikadaki etkinliğini göstermesi açısından önem kazanmıőtır. Aynı zamanda dış yardımda bulunma őartları söz konusu ülkenin dış politikasının temel dinamiklerini de ortaya koymaktadır. Bu makale, yumuşak güç kavramının tarihsel dönüőümünü ortaya koyduktan sonra Türkiye'nin dış yardımlarının temel dinamiklerinin ne(ler) olduğuna “medeniyet” kavramı üzerinden odaklanmaktadır. Bunun nedeni ise Türkiye dış politikasının daha pro-aktif olmaya baőladıđı coğrafyalarda medeniyet kavramını kullanmasıdır. Bu minvalde, makalenin temel argümanı, Türkiye'nin dış yardımlardaki temel kuruluşu TİKA'nın faaliyetlerine bakarak dış yardımlarda kullanılan bu kavramının sınırlarını belirleyen bileőenlerinin “Etnisite, Etnisite ve İslam, ve Osmanlı Hinterlandı” olduğudur.

Anahtar Kelimeler: Dış Yardımlar, Yumuşak Güç, Türkiye, Medeniyet

COMPONENTS OF THE CONCEPT OF CIVILIZATION DRAWING THE BORDERS OF FOREIGN AIDS

Abstract

Foreign aids have recently been considered as inseparable part of foreign policy. This situation directs foreign policy analysis towards the concepts of “soft” and “hard powers”. Therefore, amount of foreign aids of a given state indicate effectiveness of that state in international politics. In the same coin, the terms that are conditioned for foreign aids by a given state determine the dynamics of foreign policy of that state. In this sense, right after historical transformation of soft power, this paper focuses on Turkey's fundamental dynamics through the concept of “civilizati-

on". The main reason of this is that Turkey has been employing the concept of civilization in the areas where it has become dramatically more pro-active. In this sense, via looking at activities of the TİKA, the main coordinator of Turkey's foreign aids, the paper argues that ethnicity, ethnicity and Islam and Ottoman hinterland are main components of the concept of "civilization" used in Turkey's foreign aids.

Keywords: Foreign Aids, Soft Power, Turkey, Civilization

Giriş

Uluslararası ilişkiler (Uİ) disiplinine "yumuşak güç" (soft-power) kavramının girmesiyle beraber, askeri ve ekonomik güce dayalı "sert güç" (hard-power) önemini kaybetmese bile güncelliğini alternatifine bırakmak zorunda kalmıştır. Dolayısıyla günümüz devletlerarası ilişkilerde, herhangi bir anlaşmazlığın son raddeye gelene kadar kullanılan dil, söylem ve kavramlar değişmiştir. Bu vesileyle uluslararası sosyal, kültürel ve ekonomik ilişkiler yeni bir anlam kazanmış olup öncelikli dış politika yapma araçları olarak ön plana çıkmışlardır. Bu minvalde, realist ve liberal görüşler ve de neotürevleri üzerinden yapılan analizler, özellikle küreselleşen dünyada çoğu zaman eksik bir görüntü çizmektedir.

Soğuk Savaş döneminin sona ermesiyle beraber, askeri karşılaştırma yapacak siyasal kamplaşmalar tamamen sona erme bile etkinliği önemli derecede azalmıştır. Bu durum üzerinden Amerika'nın yeni bir dış politika aracı olarak ne kullanacağı tartışmaları devam ederken, Joseph Nye 1990 yılında *Foreign Affairs* dergisine yazdığı makalesiyle "yumuşak güç" kavramını ortaya atmış ve genel itibarıyla Amerika'nın artık istediği dış politikayı uygulamak için askeri caydırıcılıktan ziyade kültürel, kavramsal ve kurumsal çekiciliğini kullanması gerektiğini iddia etmiştir.¹ Bu noktada, Çin hükümetinin Amerika'yı eleştirmesine rağmen Çin halkının büyük bir çoğunluğunun hâlâ Amerikan hayat tarzı ve değerlerine meyletmesini² örnek olarak vermesi çok anlamlıdır.

Sonraki yazılarında yumuşak güç kavramını daha da geliştiren Nye³, yumuşak gücü oluşturan elementlerden bahsederken demokratik değerlerden çevre duyarlılığına kadar film endüstrisinden eğitim ve yardım kuruluşlarının faaliyetlerine kadar neredeyse askeri caydırıcılık (salt askeri anlamda) hariç Amerika'nın dünyaya sunmuş olduğu tüm maddi ve manevi etmenlerden bahsetmektedir. Katı ideolojik kamplaşmaların var olduğu ve sıcak savaş tehditlerinin savrulduğu Soğuk Savaş döneminde, hakim olduğu düşünülen değerlerin ve kavramların diğer devletlerin politika yapma süreçle-

¹ Joseph S. Nye Jr., "Soft Power," *Foreign Affairs*, Cilt.80 (1990): 153-171. Nye'in yumuşak ve sert güç kavramlarına ek olarak ortaya koyduğu üçüncü bir güç kategorisi olan "akıllı güç" kavramını da burada zikretmek gerekmektedir. Makalenin kapsama alanına direk olarak girmediğinden dolayı içeriğe alınmamıştır fakat detaylı bilgi için, Joseph S. Nye Jr., "Hard, Soft, and Smart Power," içinde *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy*, ed. Andrew F. Cooper, Jorge Heine, and Ramesh Thakur (Oxford: Oxford University Press, 2013).

² Ibid. 169.

³ Joseph S. Nye Jr., "The Decline of America's Soft Power," *Foreign Affairs*, Cilt.83, No.3 (2004): 16-21.; Joseph S. Nye Jr., "Public Diplomacy and Soft Power," *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Cilt.616, No.1 (2008): 94-109.; Joseph S Nye, *Soft power: The means to success in world politics* (New York: Public Affairs, 2004).

rinde ve toplumlarında karşılık bulması çok mümkün değildi. Soğuk Savaş sonrası siyasal gelişmelerin (Batı demokrasisinin yükselişi), ekonomik kalkınmaların (Kapitalizm) ve bireysel özgürlüklerin (Liberalizm) ön plana çıkması, dünya toplumunun öncelikli örneklemeleri arasında yer alarak hem Batının dış politikalarını şekillendirdi hem de diğer devletlerin iç ve dış politikalarının şekillenmesinde model alındı.

Soğuk Savaş döneminde diktatörlük veya teokratik siyasal yapılanmaların 1990 sonrası, tabandan yani söz konusu devletlerin halklarından gelen demokratikleşme talepleri Batı'nın yumuşak gücünün bir yansıması olarak okunabilir. Bu minvalde, genelde Batı'nın ve özelde ABD'nin herhangi bir askeri güç kullanmadan demokrasi ve de demokratik değerler (barış, özgürlük, eşit yurttaşlık, çoğulculuk, ekonomik istikrar vb.) üzerinden başka ülkelerin halklarını, siyasal ve sosyal gruplarını etkileyebilme gücü tam da yumuşak gücün pratik yansıması olarak değerlendirilmelidir. Dış politika yapımında direk etkisi yokmuş gibi görünse de, yumuşak güç aslında diktatörlük veya teokratik rejimlerdeki muhalif siyasal ve sosyal grupları harekete geçirmeleri ve etraflarında toplanabilecekleri kavramları üretmesi açısından etkin bir güç şeklidir. Tabandan gelen bu dinamizmin siyasal iktidarı elde etmeye vakıf olup olmadığı ise ayrı bir tartışma konusudur.

Yukarıdaki kavramsallaştırmadan sonra, pratik örneklerle bakacak olursak, Fas'taki demokratikleşme çabaları, Kuveyt'te alt meclisin kurulması, Latin Amerika ülkelerinden askeri yönetimlerin seçilmiş sivil yönetimlere devredilmesi süreçleri, Doğu Avrupa ve Orta Asya'da Sovyet etkisinden kurtulan veya bağımsızlığını kazanan devletlerin Batı'nın siyasal, sosyal ve ekonomik yapılanmalarına yönelmeleri belli başlı örnekler olarak ortaya konulabilir. Sayılan örneklerle bakılacak olursa, bir ülkenin tüm vatandaşlarının veya çoğunluğunun takip edilmesi gereken en iyi örnek yapılanma olarak Amerika'daki eşdeğer kavramları, değerleri ve kurumları görmesi ve inanması veya inandırılması yumuşak gücün etkinliğini göstermesi açısından önemlidir. Dolayısıyla bir ülkenin sahip olduğu değerleri (adalet ve barış), kurumları (demokrasi) ve kavramları (insan hakları), askeri ve ekonomik caydırıcılık üzerine kurulu uluslararası sistemi sadece devletlerin karar alma mekanizmaları ile yapılan ikili pazarlık olmaktan çıkarmıştır. Ve bir ülkenin halklarını kapsayan "cazibe" (attraction)'nin de etkin olduğu bir sisteme dönüştürmüştür.

Tarihi bir perspektiften yaklaşacak olursak eğer, yumuşak güç pratik anlamda Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan bir durum değildir. Nye, sadece bu kavramsallaştırma yoluyla Uİ disiplinine bu kavramı büyük bir entelektüel katkı olarak sunmuştur. Türkiye ile ilgili olması hasebiyle, Birinci Dünya Savaşı sonrası Sovyetlerin Türkiye'ye yaptığı silah desteğini ve resmi ilişki kurma şartını Türkiye'de bir komünist partinin kurulmasına bağlı kılması⁴ yumuşak gücün tarihselliğine örnek olarak verilebilir. Benzeri ikili ilişkiler, ideolo-

⁴ Tuğba Korhan, "Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Yıllarında Türk-Rus Ticari ve Ekonomik İlişkileri Üzerine," *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt.2012-1, No.24 (2012): 91-104.

jik yakınlık veya stratejik ilişkiler temelinde askeri destek, sosyal yardımlar, kurumsal modelleme vb. şekillerde yapılagelir olmuştur. Yumuşak güç ile dolaylı yoldan ilişkilendirilecek devletlerarası ilişkileri tarihin derinliklerine kadar götürmek mümkünken, yazının alan kısıtlamasından dolayı 20. yy ile sınırlamak daha makul olacaktır.

Yirminci yüzyıldaki yumuşak gücün tarihi gelişimini üç safhaya ayırmak mümkündür; Birinci Dünya Savaşı sonrası sömürge dönemi, İkinci Dünya Savaşı sonrası Soğuk Savaş dönemi ve son olarak Soğuk Savaş sonrası dönemi.

Sömürge döneminde, sömürge devletlerinin idari, ekonomik ve sosyal yapılanmalarının kendilerini sömürge altında tutulan devletlerde model alınması bir nevi yumuşak güç uygulamasıdır. Bu yapılanmaların savaş sonrası yenilgiye veya kendi kendilerini yönetememe fikri üzerine kurulmuş olması daha çok sert güç kavramı ile açıklanmıştır. Aslına bakılırsa, söz konusu ülkelerde her ne kadar sömürgeleştirilmelerine karşılık olsa da, sömürülen devletlerin bağımsızlık mücadelelerinde sömürgeci devletlerin argümanları, değerleri ve kurumsal yapılandırmalarının baz alınması dolaylı yoldan yumuşak güç kavramının bir yansıması olarak değerlendirilebilir. En açık ifadeyle, sömürgeci Batılı devletlerin ulus-devlet yapılanmalarının bir ürünü olarak ortaya çıkan milliyetçiliğin ulusal bağımsızlık mücadelelerinin temel dayanağı haline gelmesi ve insanları ve sosyal siyasal grupları birbirine bağlayan ana etmen olarak kullanılması örnek olarak verilebilir.

İkinci safhada ise, iki kutuplu bir küresel sistemde büyük güçlerin stratejik alan mücadelesinin bir sonucu olarak yine askeri yardımlar yapmak, söz konusu büyük güçlerin değerlerini savunan hükümet veya muhalif gruplara finansal yardımlarda bulunmak, kendi kutbunda yer alan devletlere karşılıklı veya karşılıksız kredi sağlamak veya büyük altyapı projelerinde kreditor olmak gibi yöntemlerle dış yardımlar üzerinden hakimiyet alanı oluşturulmaktaydı.⁵ Birinci safhadaki gibi söz konusu ilişkiler genellikle devletler ve hükümetler düzeyinde yapılmış ve daha çok zorlayıcı güç endekli ilişkiler olarak literatüre yansımıştır.⁶ Her ne kadar egemen iki devlet arasındaki ilişkiler gibi görünse de, yardım alan devlet veya her iki kutuptan birine entegre olacak olan devlet söz konusu yardımları kabul ederek aslında taraf seçmekteydi.⁷ Dolayısıyla dış politika yapımında karar mekanizmalarını daha çok entegre olunan büyük gücün çıkar ve beklentilerine göre çalıştırmaktaydı.

Sert güç ile yumuşak güç arasındaki temel fark üçüncü safhada ortaya çıkmaktadır. Eğer bahsi geçen askeri ve ekonomik yardımları almadan bir devlet diğer bir devletin değerlerini, kurumsal yapılanmasını, ekonomik ve siyasal sistemini ve de sosyal yapılanmasını kendisine örnek alıyor ve dolay-

⁵ Carol Lancaster, *Foreign Aid: Diplomacy, Development, Domestic Politics* (Chicago: University of Chicago Press, 2008), 28.

⁶ Tomohisa Hattori, "Reconceptualizing Foreign Aid," *Review of International Political Economy*, Cilt.8, No.4 (2010): 633-660.

⁷ Bu durum Bourdieu'nun sembolik baskınlık (symbolic domination) kavramı ile daha detaylı bir şekilde açıklamıştır. Bourdieu Pierre, "Language and Symbolic Power," *Critique of Anthropology*, Cilt.4 (1979): 77-85.

ıyla gönüllü bir şekilde uluslararası toplumda model alınan devletin yayında duruyorsa, bu şartlar altında yumuşak güç aktif bir şekilde işliyor demektir. Gönüllülük esası burada temel bir belirleyici rol oynamaktadır. Gönüllülüğün temel aktörleri ise insanlar ve topluluklardır.

İkinci Dünya Savaşı sonrası birinci demokratikleşme dalgası ve Soğuk Savaş sonrası ikinci demokratikleşme dalgalarından sonra ortaya çıkan bağımsız devletler, demokratikleşmenin bir gereği olarak seçimlerle iş başına gelen siyasal partiler tarafından yönetilmeye başlamıştır.⁸ Dolayısıyla, bir devletin dış politikada etkin olması ve kendi stratejik çıkarlarını koruması için artık hükümet veya devlet yöneticileri ile pazarlık yapması sürdürülebilir iyi ikili ilişkiler için yeterli değildir. İlişkileri sürdürülebilir kılmak için bir devleti oluşturan siyasal ve sosyal grupları ve hatta bireyleri zorlayıcı bir güç kullanmadan sahip olunan ve savunulan değerler üzerinden gönüllü bir yakınlaşmaya ikna etmek gerekmektedir.

Bu şartlar altında, devletler, tüm insanlığa hitap edebilecek değerler, örneğin adalet, zulme karşı çıkmak, insan hakları, barışı savunmak gibi değerlere dayanan iç ve dış politikaya ihtiyaç duymaktadır. Bu konuda, Türkiye'nin Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) hükümetleriyle ortaya koyduğu tez ise medeniyet kavramıdır. Hem savunduğu değerleri hem de bir yumuşak güç aygıtı olarak kullandığı dış yardımların sınırlarını bu kavram üzerine inşa etmektedir.

Uluslararası ilişkiler de "güç", istediğini elde etmek için diğerlerini etkileyebilme yeteneği olarak tanımlanmaktadır.⁹ Güç kavramının kavramsal ve kuramsal çerçeveleri hâlâ siyaset bilimciler ve Uluslararası İlişkiler teorisyenleri tarafından tartışılmaktadır. Genel anlamda yapılan analizler güç kavramının ne olduğu, kaynağı, nerede bulunduğu, kimin sahip olduğu ve de kimin uygulamaya koyduğu ile ilgilidir.¹⁰ Yapılan analizler söz konusu kavramın teorik tartışma kısımlarını oluştururken, bu makale konusu itibarıyla gücün dış politikada ve uluslararası ilişkilerde vazgeçilmez bir araç olduğu kabulüne dayanmaktadır.¹¹ Dış politikada sert güç askeri, materyal ve ekonomik güç olarak değerlendirilirken yumuşak güç, istenilen sonuca zorlamadan ziyade cazibe (attraction) üzerinden ulaşma kabiliyeti¹² olarak tanımlanmıştır. Milli çıkarların korunması odaklı dış politika geliştiren devletler, günümüz küreselleşen dünyasında bilgi araçlarının küreselleşmesi ve herkes tarafından ulaşılabilir olması bakımından¹³ artık zorlayıcı güçle çıkarlarını korumanın zorlaştığı bir uluslararası sistem içerisinde yer almaktadır.

⁸ Lancaster, "Foreign Aid," 44.

⁹ Bakınız, Nye Jr., *Soft Power*

¹⁰ Heather Savigny ve Lee Marsden, *Doing Political Science and International Relations: Theories in Action* (Londra: Palgrave Macmillan, 2011), 43.

¹¹ Martin Griffiths, Steven C. Roach ve M. Scott Salomon, *Uluslararası İlişkilerde Temel Düşünürler ve Teoriler (Fifty Key Thinkers in International Relations)*, Çev. CESRAN. (Ankara: Nobel Yayınevi, 2011), 1-58.

¹² Nye, "Public Diplomacy and Soft Power," 94.

¹³ Chong Chia Siong, *Foreign Policy in Global Information Space: Actualising Soft Power* (Londra, London School of Economics and Political Science (University of London), 2002).

lar. Sadece zorlayıcı güce dayanmanın ortaya çıkaracağı meşrutiyet sorunu,¹⁴ insan hakları ihlalleri vb. sorunsallar yumuşak gücün kullanılmasını neredeyse zorunlu kılmaktadır. Dolayısıyla, Nye'in deyimiyile, "karizmatik kişilik, kültür, siyasi değerler ve kurumlar ve de meşruluğu ve ahlakılığı olan politikalar yürütmek"¹⁵ gibi yöntemler üzerinden "tercih edilebilirlik" oluşturmak dış politikada başarının bir yöntemi olarak değerlendirilebilir. Başka bir ifadeyle, yumuşak güç, insanları bir devletin değerlerine duyduğu yakınlık olarak tanımlanabilir.

Türkiye'nin yumuşak güç için kullandığı argümanlardan ve hatta en önemlilerinden biri, adaletli olmayı, insan haklarına saygıyı, zulüm nerede olursa olsun karşı durmayı, ekonomik kalkınmada çift-tarafli kazan-cın hedeflenmesi, insan merkezli bir dış politikanın yürütülmesi ve dış yardımların yapılması gibi söylemlerin çatısını oluşturan "medeniyet" kavramıdır. Ortaya konulan dış ve iç politika pratiklerine bakıldığında, Türkiye'nin demokrasi ve insan hakları savunuculuğu üzerinden teokratik ve diktatör yönetimlere reformlar önermesi ve demokratikleşme üzerinden Kürt sorununa çözüm arayışları, söz konusu ülkelerin vatandaşları, hatta ilgili tüm bireyleri, arasında bir yakınlığa ve örnek alınmasına sebep olmaktadır. AK Parti hükümetlerinin iç ve dış politikada medeniyet kavramı üzerinden (genel itibariyle dini bir perspektif olarak anlaşılmaktadır) söylem geliştirmeleri de medeniyet kavramını ne kadar etkili olduğunu göstermektedir.¹⁶

Siyasetin temel dinamiği olan siyasi partilerin merkeze aldığı kavramlar, değerler ve normlar hem iç politikalarının hem de dış politikalarının arka planında kendilerine yer bulmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, bir ülkenin yumuşak gücünü oluşturacak ve diğer devletler tarafından modellenecek olan temel değerler ve kavramlar dış politikada pratik olarak görülebilir.¹⁷ Dolayısıyla, Türkiye'nin dış politikasının alt birimlerinden biri olan dış yardımları söz konusu kavram, değer ve normlardan biri olan medeniyet kavramı üzerinden okumak yanlış olmayacaktır.

Dış yardımlar, dış politikada *insani diplomasi* (humanitarian diplomacy) adı altında gerçekleşmekte ve Türkiye'nin de üyesi olduğu Organization for Economic Co-operation and Development (OECD; İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı) tarafından kurulan Development Assistance Committee (DAC;

¹⁴ Nye Jr., "Decline of America's Soft Power," 16-21.

¹⁵ Ibid. s. 95; Laura Roselle, Alister Miskimmon ve Ben O'Loughlin, "Strategic Narrative: A New Means to Understand Soft Power," *Media, War & Conflict*, Cilt.7, No.1 (2014): 70-84. Laura, Miskimmon ve O'Loughlin'in makalesinde verilen insan hakları örneği anlamlı olması açısından değinilmesi gereken bir durum arz etmektedir. Onlara göre, eğer insanlar, insan haklarını korumak ve teşvik etmek doğru, arzu edilen ve önemli bir değer olduğuna inanıyorlarsa, bunun aksine bir politikayı meşrulaştırmanın çok daha zor olacaktır.; İbrahim Kalın, "Soft Power and Public Diplomacy in Turkey," *Perceptions: Journal of International Affairs*, Cilt.16, No.3 (2011): 5-23.

¹⁶ Detaylı bilgi için, bkz. İsmail Kara ve Asım Öz (editörler), *Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi ve Hareketi: Sempozyum Tebliğleri* (İstanbul: Zeytinbunu Belediyesi Kültür Yayınları, 2013).

¹⁷ Hüseyin Tabak, "Normlar ve Dış Yardımlar," içinde *Türkiye'de ve Dünyada Dış Yardımlar*, ed. Erman Akıllı (Ankara: Nobel Yayıncılık, 2016): 34-54.

Kalkınma Yardımları Komitesi) aracılığıyla takip edilmektedir.¹⁸ 21. yüzyılın ilk yıllarına kadar sadece dış yardım alan ülke pozisyonunda olan Türkiye, 1980'lerde dış yardım yapma ve bunun organize edilmesi konusuna eğilmiş ve o dönemde Türk İşbirliği Ajansı olarak gelişmekte olan ülkelere cüzi yardımlar yapmaya başlamıştır. Bu kurum, tüm dış yardımların uygulanması, verilerinin toplanması ve DAC'a bildirilmesinden sorumlu Başbakanlığa bağlı Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) adıyla günümüze gelmiştir.¹⁹

Yukarıda bahsedilen yakınlığı oluşturan etmenlerden biri olan dış yardımlar, Türkiye'nin iç ve dış politikasında referans aldığı "medeniyet" kavramının bileşenlerini ortaya çıkarmak için bu makalenin makyası olarak kullanılacaktır. Dış yardımlar konusunda resmi olarak sorumlu olan kurumların başında gelen TİKA'nın amaçlarına ve nerelere yardımda bulunduğu bakılarak bu ölçü birimi fonksiyonel hale getirilecektir.

Medeniyet Kavramının Bileşenleri

Medeniyet kavramının tam olarak tanımlanamamasının temel sebebi, kavramın çok geniş bir kullanıma olması ve içerisinde teke indirgenemeyecek kadar farklı bileşenlerin yer almasıdır. Bugün var olan medeniyetler üzerinden yapılan analizlerin çoğu, bu kavramı ya sadece coğrafyaya (Avrupa medeniyeti), ya da dine (İslam medeniyeti) veya da etnisiteye (Çin, Türk, Arap medeniyetleri) indirgenmiş olması bakımından eksik kalmaktadır. Çünkü kavramın kendisi çok daha genel ve yumuşak geçişlere sahip olan değerler ve kimlikler bütünüdür.²⁰ Örneğin, Nobert Elias, "The Civilizing Process" adlı eserinde Nazi Almanya'sının holocaust uygulaması üzerinden düzenin barbarlığı yenmesi argümanı ile medeniyetin oluşturulması fikrini savunmuştur.²¹ Argümanın bir olay üzerinden medeniyet tanımlaması yapmaya yönelik olması açısından eksik kaldığı sonraki sosyal bilimciler tarafından tartışılmıştır.²² Dolayısıyla medeniyet kavramı ortak paydaların zincirleme halinde birbirine entegre olmuş hali olarak değerlendirilebilir ve analizlerin, bu zincirleri oluşturan kimlik halkalarının hangileri üzerinden yapıldığının belirlenmesiyle mümkündür. Aynı zamanda, söz konusu zincirleme olaylar, değerler veya kimlikler arasındaki geçişgenlik ele alınmalıdır. Böyle-

¹⁸ DAC tarafından yapılan resmi kalkınma yardımları (ODA; Official Development Assistance) tanımlaması standart tanım haline gelmiş ve resmi kalkınma yardımı, resmi yardım ve sivil toplum kuruluşlarının yaptığı yardımları kapsayan diğer resmi yardım akışları olmak üzere yardımları sınıflandırmıştır. TİKA'nın yardımları resmi kalkınma yardımlarını ve resmi yardımları kapsamaktadır. Daha detaylı bilgi için, bkz. <http://www.oecd.org/dac/developmentassistancecommittee/dac.htm>

¹⁹ Engin Akçay, *Bir Dış Politika Enstrümanı Olarak Türk Dış Yardımları* (Ankara, Turgut Özal Üniversitesi Yayınları, 2012), 64-88; <http://www.bilgesam.org/incele/1161/-tika-turkiye%E2%80%99nin-kuresel-dis-politika-enstrumani/#.VdnERHt1E>

²⁰ Prasenjit Duara, "Discourse of Civilization and Decolonization," *Journal of World History*, Cilt.15, No.1 (2004): 1-5.

²¹ Nobert Elias, *The History of Manners: The Civilizing Process*, Cilt.1. (Oxford: Basil Blackwell, 1978).

²² Ian Burkitt, "Civilization and Ambivalence," *The British Journal of Sociology*, Cilt.47, No.1 (1996): 135-150.

ce medeniyet kavramının sınırları her ne kadar kesin sınırlarla çizilemese bile temel bileşenleri ortaya konabilir ve de hangi durumlarda ve nerede kendi sınırlarını aşan bir anlam kazandığı ön görülebilir.

Türkiye özelinde, Türkiye'nin, medeniyet kavramı kapsamına alınabilecek yumuşak gücünü keşfetmesi, yukarıda belirtilen safhalardan üçüncüsünde başlamıştır.²³ Dış yardımların yapılması ve koordinasyonundan sorumlu kuruluş olan TİKA'nın kurulması da bu döneme denk gelmektedir. Kuruluş amacına ve kurulduğu zamanın uluslararası şartlarına bakıldığında günümüz Türkiye'sinde kullanılan medeniyet kavramının temel bileşenlerinden biri (etnisite) oraya çıkmamış ve müteakip gelişmelerle Medeniyet kavramının alt bileşenleri (din, kültür, tarih ve coğrafya) daha görünür hala gelmiştir.

Etnisite

Batı medeniyetinin son yüzyıllarda ulus-devlet yapılanmasıyla etnisitenin ve ulusun merkeze oturduğu bir siyasal yapılanmaya dönüşmesi ve elde ettiği siyasal, ekonomik ve askeri gücü ile alternatif medeniyet sahalarında etkili olmaya başlamasıyla beraber Türkiye de etnik merkezli bir siyasal yapılanmaya dönüşmüştür. Bunun bir sonucu olarak, günümüz Türkiye'sinde kullanılan medeniyet kavramı her ne kadar daha çok Osmanlı tarihi mirasına dayansa da, dış yardımlar açısından ilk bileşeni aslında etnik köken²⁴ öncelikli olmuştur.

Bu minvalde, TİKA'nın kuruluş amaçlarında stratejik olarak Sovyetler Birliği'nin yıkılmasıyla ortaya çıkan Türki Cumhuriyetlere dış yardımda bulunmak vardır.²⁵ Akçay'ın, "İran'ın Şiiilik eksenli yardım faaliyetleri, ABD'nin güvenlik eksenli yakınlaşma ve konuşlanma girişimleri ve Suudi kaynaklı Vahhabilik yanlısı yardım çalışmaları dikkate alındığında, Türkiye'nin milli ve dini reflekslerle Türk Dünyasına yönelmesi elzem bir dış politik öncelik olmuştur."²⁶ ifadesi içerisinde "dini" etkeni barındırmasına rağmen diğer ülkelerin dış politikalarına karşın Türkiye'nin "Türk Dünyasına" açılması gerekliliğini vurgulaması öncellenen itici gücün etnik köken olduğunu doğrular bir nitelik taşımaktadır. Daha da ileri gidilerek, bölgenin eyalet valisinin, dini bir gereklilik olarak Mekke'nin ziyaret edilmesini Hacc-ı Kurani (Kuran kaynaklı Hac) ve TİKA'nın restorasyonunu üstlendiği Hoca Ahmet Yesevi Türbesinin ziyaret edilmesini "Hacc-ı Turani" (Turan kaynaklı Hac) olarak değerlendirmesi yine dini bir çerçeveye çizilmesine rağmen Türk dünyasını temsil eden Turan kavramı ile örneklemesi ortak etnik kökenin ön planda tutulduğu anlamına gelmektedir.

İlk dış yardımların, Türk dünyasına yönelik olması ve daha sonra bu yardımların devam etmesi salt ırkçılık düzeyinde bir milliyetçilikten kaynaklanmamaktadır. Çünkü Hoca Ahmet Yesevi'nin aynı zamanda bir İslam âlimi ol-

²³ Bakınız, Akçay, *Türk Dış Yardımları*.

²⁴ Modern Türkiye'nin kuruluşunda homojen bir Türk profili oluşturma çabası, Batıdaki gibi tamamen seküler olmamıştır fakat uygulanan politikalar açısından sert bir laiklik anlayışının devlet düzeyine kullanıldığı iddia edilebilir.

²⁵ Akçay, *Ibid*, 88.

²⁶ *Ibid*, 89. Burada bahsi geçen "Turani"lik salt etnik köken değildir. Alıntının içeriğinden de anlaşılacağı gibi dini (İslami) bir yanın da olduğu bir gerçektir. Fakat etnik kökenin öncellenmesi söz konudur.

ması yapılan faaliyetin dini bir bağdan tamamen soyutlanamayacağı anlamını da taşımaktadır. Aynı zamanda, TİKA'nın kendi resmi web sitesinde belirtildiği gibi "ortak bir dile, ortak bir hafızaya ve ortak bir kültüre"²⁷ sahip olmak üzerinden faaliyetlerin yürütülmesi hem dil, hem hafıza ve hem de kültür unsurlarının keşim noktasının Türklük olduğu gerçeğini yansıtmaktadır. TİKA'nın Moğolistan'daki 1994'ten beri yürüttüğu Türklerin tarih sahnesindeki ilk kitabelerinden olan Orhun Anıtlarının ortaya çıkarılması ve restorasyonu yapılarak ve günümüze kazandırılması (Moğolistan'daki Türk Anıtları Projesi-MOTAP)²⁸ bu kapsamda verilebilecek en önemli örneklerden birini oluşturmaktadır.

Siyasal çerçevede Türkiye'nin yeni kurulan devletler için model olma çabası, bağımsız olmalarına rağmen halen Rusya'nın etkisi altında kalan devletler tarafından benimsenmemesi Türkiye'nin 1990'lardaki dış yardımlarının, daha çok stratejik açıdan bakılması gereken bir konu haline getirmiştir. ²⁹ Ancak, söz konusu olası stratejiler geliştirme sürecinde kimlik öncellenmesi yapılmadığı fikri ise makul durmamaktadır. Dahası, 1990'larda, Türk-İslam Sentezi fikrinin Türkiye'de siyasal, sosyal ve ekonomik alanlarda baskın olmasından dolayı dış yardımlarda etnik kimliğin öncellenmesi açısından etkili olduğu düşünülebilir. Dolayısıyla, reel politik anlamda Rusya'nın etkisini kıramayan Türkiye, kültürel diplomasiyi etnik temelli bir yaklaşım ile kullanarak etki alanını yumuşak güç üzerinden genişletmeye çalışmıştır. 1990'lardan itibaren yürütülen faaliyet alanları arasında eğitim programlarından vizelerin kaldırılmasına ve de ticari ilişkilerin arttırılmasına kadar çeşitli uygulamalar vardır. Günümüzde, etnisitenin, medeniyet kavramının tek unsuru olmadığı bir gerçektir fakat dış yardımlar üzerinden medeniyet kavramının bileşenlerine bakacak olursak, ilk kıvılcım etnik unsur olarak görünmektedir.

Etnisite ve İslam

Osmanlı sonrası Türkiye'sinde dinin etkisindeki veya kontrolündeki sosyal ve ekonomik yapılanmanın Osmanlı Batılı devletlerin gerisinde bıraktığı inancı dini değerlerden soyutlanmış bir idari yapıyı ortaya çıkardı. Katı seküler ve ulus (Türklük)-devlet yapılanmasının bir sonucu olarak dinin etkisinde olmaya devam ettiği düşünölen her türlü yapılanmadan da uzak duruldu. Sonuç olarak tamamen Batı bloğunda yer alan Türkiye, nüfusun büyük çoğunluğu Müslöman olan ve de Osmanlı döneminden bağları olan birçok devletle resmi tanıma ilişkileri dışında aktif bir dış politika geliştiremedi. Daha açık bir ifadeyle, Ortadoğu, Balkanlar, Kafkasya ve Kuzey Afrika ölkeleriyle etkileşimini en asgari düzeyde tutup, yalnızca Türk nüfusu bulunan ölkelerde yine etnik merkezli bir yaklaşımla "Dış Türklere" tanımlaması ile ilişkilerine devam etti. Siyasal olarak çok büyük çalkantılar geçiren Ortadoğu'da

²⁷ <http://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/hakimizda-14649>

²⁸ <http://www.tika.gov.tr/upload/2015/Prestij/T%C4%B0KA%20ile%2020%20Y%C4%B1.pdf>

²⁹ Mustafa Aydın, "Kafkasya ve Orta Asya ile İlişkiler," içinde *Türk Dış Politikası*, ed. Baskın Oran (İstanbul: İletişim Yayınları, 2004), 366-439.

Batı bloğu ülkeleriyle beraber yer alarak aktif bir siyasetten ziyade daha çok onaylayıcı bir politika geliştirdi.

Dış politikadaki tıkanmışlığın giderilmesi, önceki istisnai durumlar hariç, Özal sonrası küresel ekonomiyle bütünleşme süreci ile başladı. Dolayısıyla yeni pazar ve kredi arayışları zengin Ortadoğu ülkeleriyle iletişim kanallarını açmaya başladı. Resmi tanıma ilişkisi dışında, ekonomi temelli interaktif bir dış politikayı Özal döneminin hem ekonomik hem de siyasal anlamda dış açılmanın doğal sonucu olarak görmek mümkündür.³⁰ Daha sonra, ortak dini paydayı dış politikada kullanıma sokan Refah Partisi'nin (RP) koalisyon hükümetinin büyük ortağı olarak kısa süren iktidarı döneminde Müslüman ülkelere ziyaretler yapılması ve Developing 8'in (D8; Gelişmekte Olan 8 Ülke) kurulmasına öncülük edilmesi, Türkiye'nin neredeyse bir asırdır kapalı tuttuğu kapıların açılmasına öncülük etmiştir. Günümüzde Müslüman ülkelerle olan sosyal, siyasal, kültürel ve ekonomik ilişkilerin büyük bir ivme kazanması ise muhafazakâr demokrasi kimliği ile Türkiye'nin son 15 yılına damga vuran AK Parti hükümetleri vesilesiyle olmuştur.

Bu dönemde TİKA'nın nüfusu Müslüman olan ülkelere yaptığı dış yardımlar kayda değer bir şekilde çeşitlenmiş ve yardımların miktarı da bir o kadar yükselmiştir. Asya kıtasında Afganistan ve Pakistan, Afrika kıtasında Sudan ve Somali ve Ortadoğu'da Filistin ve Irak'a yapılan dış yardımlar dış politikada stratejik politikalar gibi görünüyorsa da seçicilik açısından etkin faktörün dini ortak payda olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Detaylı bir inceleme yapacak olursak, 2009 yılında Afrika kıtasındaki 41 farklı ülkeye yapılan toplamda 46.58 milyon ABD Dolarlık dış yardımın yaklaşık olarak üçte ikisi (14.58 milyon ABD Doları) Sudan'a yapılmıştır.³¹ Daha sonra ise, Somali'ye yapılan dış yardımlar³² ve Türkiye'nin üst düzey diplomatik ziyaretleri Türkiye-Somali ilişkilerini derin ve olumlu bir yönde etkilemiştir. Diğer taraftan Türkiye'nin Afganistan³³ ve Pakistan'a eğitim sektöründen sosyal ve ekonomik kalkınma temelli yardımları ile varlığını göstermesi de medeniyet kavramının alt birimi olarak dinin etkili olduğuna dair göstergeler olarak değerlendirilebilir. Ortadoğu'da ise, bölge ülkeleriyle ekonomik ve sosyal politikalar geliştirmenin yanında³⁴ Irak ve Filistin en çok dış yapılan ülkeler arasında yer almışlardır.

³⁰ Muhittin Ataman, "Interdependence and Diversification: A New Framework for Turkish Foreign Policy," *Bilgi*, Cilt.18, No.1 (2009): 38-57

³¹ Ferda Karagöz, "Bir Kalkınma Reçetesi Olarak Dış Yardım: Türkiye'nin Verdiği Resmi Kalkınma Yardımlarının Değerlendirilmesi," içinde *Kriz, Kalkınma ve Türkiye Ekonomisi Seçme Yazılar*, ed. Türel Minibaş'a Armağan (İstanbul: Derin Yayınları, 2009), 317-351.

³² <http://www.tika.gov.tr/tr/ara?s=somali>

³³ <http://www.tika.gov.tr/tr/ara?s=afghanistan> ve <http://www.tika.gov.tr/tr/ara?s=Pakistan>

³⁴ Rahman Dağ, "Türkiye'nin İsrail, Filistin ve Ürdün Politikası," içinde *Türk Dış Politikası Yıllığı 2014*, ed. Burhanettin Duran ve diğerleri (Ankara: SETA Yayınları, 2015), 263-286. Suriye krizinde Katar ile ortak tavır geliştirmesi, İran'ın barışçıl nükleer çalışmalarının desteklemesi, Irak'ın toprak bütünlüğünün korunmasına destek vermesi, Filistin de iki devletli çözümü desteklemesi, Mısır'daki darbe yönetimine mesafe koyması gibi örnekler çoğaltılabilir. Dış yardımda bulunan tüm ülkelerdeki faaliyet alanları, TİKA'nın resmi sitesinde 2005 yılında 2013 yılına kadar yayınlanan faaliyet raporlarında bulmak mümkündür. http://www.tika.gov.tr/tr/yayin/liste/tika_faaliyet_raporlari-22

Dış yardımların yapıldığı ölkeler arasına Bosna-Hersek te katılacak olursa, ilk başlarda siyasi ve stratejik amaçlarla yapılan öncelermelerde etnik köken etkileyici bir faktör olarak dikkat çekerken, 21. yüzyıl başlarında ortak dini paylaşmanın da medeniyet çerçevesini belirleyen etkenler arasında yer aldığı iddia edilebilir. Dolayısıyla, etnik kökeni aşan bir medeniyet kavramına doğru yönelme gerçekleşmiştir.

Ortak etnik mensubiyetten sonra, 1990'lardan 2000'lere geçişte Türkiye'nin tecrübe ettiği siyasi dönüşüm ortak dini mensubiyetin olduğu coğrafyalarda da TİKA'nın faaliyet yürütmesinde etkin rol oynamıştır. Batı merkezli bir devlet yapılanmasına yönelen Türkiye'nin modernitenin vazgeçilmez bir parçası olarak algılanan ulus-devlet yapılanmasından kendisini sıyırması belki o dönemler için çok da mümkün değildi. Ancak, siyasi ve ekonomik istikrarın göreceli olarak sağlandığı AK Parti hükümetleri döneminde hem partinin muhafazakâr demokrat kimliği hem de yaşanan ekonomik büyüme ve pro-aktif dış politikanın kaçınılmaz sonucu olarak bölge ölkeleriyle etkileşimden dolayı, kullanılan medeniyet kavramı daha altı doldurulabilir bir kavram haline gelmiştir. Etnik köken ve ortak dini mensubiyetin Türkiye'yi sürüklediği alanlar genişledikçe, tarihi referanslara dayalı otomatik bir refleks geliştirilmiş ve yeni Osmanlılık kavramı ortaya atılmıştır. Evet, TİKA'nın faaliyet alanlarına bakarak Türkiye'nin etkin olmaya çalıştığı alanlara bakılacak olursa günümüzde kullanılan medeniyet zincirinin bir halkası daha ortaya çıkacaktır.

Osmanlı Hinterlandı: Ortak Tarih, Coğrafya ve Kültür

TİKA'nın faaliyet alanlarını Orta Asya, Kafkaslar, Ortadoğu, Baklanlar ve Kuzey Afrika'ya doğru genişletmesi, Türkiye'nin küresel politikada etkin olma çabasının bir göstergesi olarak yorumlana bilir. Dış politika analizlerinde kullanılan bu argüman, Türkiye'nin güncel olarak kullandığı medeniyet kavramının bileşenlerini ortaya çıkarması açısından da manidardır. Söz konusu faaliyet alanları ve ölkelerin çeşitlenmesi, yukarıda bahsi geçen etnik köken ve ortak dini mensubiyeti de aşan bir resim çizmektedir. Çünkü bahsi geçen alanlarda hem etnik aidiyeti farklı olan hem de dini mensubiyeti farklı olan siyasi ve sosyal yapılanmalar mevcuttur. Bu çerçevede, Türkiye'nin kullanmış olduğu medeniyet kavramının farklı etnik ve dini mensubiyetleri de kapsadığı iddia edilebilir. Osmanlı hinterlandının sağlamış olduğu bu tarihi derinlik hem TİKA'nın faaliyet alanlarını genişletmesinde hem de dinamik dış politika açısından verimliliğini ortaya koymuş vaziyettedir.

Pratik örnek verecek olursak eğer, TİKA'nın yapmış olduğu yardımların miktarlarından ziyade, Bosna'da Mostar köprüsünün restore edilmesi, Makedonya da Osmanlı mirasının canlandırılması, Selanik'te Atatürk'ün doğduğu evin ve Arnavutluk'taki Mevlevihanelerin restorasyonu, İpek Yolu'nun canlandırılması için tren projeleri ve İstanbul-Mekke ve Bağdat arası demir yollarının yeniden canlandırılması gibi projeler dikkat çekmektedir. Her birinin Osmanlı'nın hakimiyeti altında yer almış yerler olması bakımından, tarihi bir birlikte-

likten bahsedilebilir. Bir başka açıdan yaklaşırsak, Davutoğlu'nun Artvin'in Batum ve Edirne'nin Selanik ile ayrılmasına karşı ortaya koyduğu suni yabancılaşma giderilmeye çalışılmaktadır. Bahsi geçen uzun ve ortak tarihi tecrübenin ortaya koymuş olduğu kültürel benzeşmeler ve yakınlıklar, Yunanistan ve Bulgaristan ziyaret eden Türkiyelilerin kendilerinden bir parça bulduklarının ifade etmeleri veya bir Yunan'ın veya Bulgar'ın Türkiye'yi ziyaret etmesi halinde aynı refleksi göstermesi tarihi, coğrafi ve kültürel ortak paydaları ile birbirlerine çok yakın duyguları paylaşmaları da Türkiye'nin kullanmış olduğu medeniyet kavramının bir bileşeni olarak değerlendirilebilir.

Bir dış politika enstrümanı olarak görülen yumuşak güç kavramının en önemli uygulayıcılarından biri olan TİKA'nın faaliyet alanları ve yürüttüğü projeler yazının argümanını destekler niteliktedir. Çünkü ortaya konulan faaliyetler devletlerarası mega projeler değil bilakis Osmanlı hinterlandında kalan bölgelerin halklarını birbirine yakınlaştıran ve ortak tarihi ve kültürü yeniden canlandırmaya yönelik projelerdir. Dolayısıyla yumuşak gücün asıl amacı olan insanların kalplerinde yer edinmek ve söz konusu tarihi ve kültürel yakınlığın yeniden hatırlatılması açısından TİKA'nın aktif ve başarılı bir yumuşak güç enstrümanı olarak faaliyet gösterdiği iddia edilebilir. Ortaya konulan başarılarla ve bitirilen projelerin etkinliğinde ortak tarihin ve kültürel yakınlığın da etkili olduğu değerlendirmeye değer bir konudur.

İstisnai Durumlar (Kürt Sorunu ve Suriye Krizi) ve Hinterlant

Dışı Faaliyetler

Birincil derecede ele alacak olursak, Kürt sorununun hala Türkiye'nin iç sorunu gibi görünmesine rağmen uluslararası bir konum kazanması ve hâlâ çözülememiş olması yukarıda bahsedilen medeniyet kavramının ortak dini mensubiyet ve tarihi, kültürel ve coğrafi ortaklık bileşenleri açısından sorunsallığını korumaktadır. TİKA'nın faaliyet alanlarından birinin Kürdistan Bölgesel Yönetimi olması, bu makalenin ortaya koyduğu tezin kapsamına girerken kendi Kürt vatandaşları ile hâlâ sorunların devam ediyor olması medeniyet kavramının uygulamadaki hataları olarak değerlendirilebilir. Sorunun medeniyet kavramı çerçevesinde nasıl çözüleceği ayrı bir konu olması açısından yazının dışında tutulabilir. Fakat sorunun aslının TİKA'nın ilk dönemlerindeki etnik köken öncellemenin bir sonucu olarak değerlendirilirse, medeniyet kavramının en azından sorunun çözümüne kapı araladığı da iddia edilebilir.

Medeniyet kavramının bileşenlerini, AK Parti hükümetlerinin kriz öncesi Suriye hükümetine tavsiye ettiği reformlarda aramak gerekir. Türkiye'nin, halkların diktatörlüklere karşı olan tepkisine destek veren demokratik reform paketlerini ivedilikle hayata geçirmesini tavsiye etmesi, yine medeniyet kavramının bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Suriye krizinin patlak vermesinden önce, TİKA'nın yine aktif bir şekilde faaliyet gösterdiği alanlardan biri olması aslında bu yazıda ortaya konulan iddianın geçerli olduğu anlamına gelmektedir. Aynı zamanda Suriye'nin ve siyasi sınırları içerisinde

yer alan tüm halkların hem etnik köken, hem ortak dini mensubiyet (farklı etnik kökenleri de kapsayacak şekilde) ve hem de ortak tarih, kültürel ve coğrafya (farklı dini mensubiyetleri kapsayacak şekilde) bakımından medeniyet kavramının neredeyse tüm bileşenlerini içerisinde barındırması kavramın uygulanabilir olduğu anlamına gelmektedir. Bunun sağlanması ise kriz sonrası ortaya çıkacak yeni Suriye’de TİKA’nın faaliyetlerine yeniden başlayıp başlamayacağı ile yapılabilecektir.

Son olarak, TİKA’nın ne ortak etnik köken, ne ortak dini mensubiyet ne de ortak tarihi, kültürel ve coğrafyayı paylaşmadığı alanlarda gösterdiği faaliyetler hinterland dışı faaliyetler olarak önümüzde durmaktadır. Bu durumun AK Parti hükümetlerinin uygulamaya çalıştığı medeniyet kavramında nereye oturduğu ayrı bir çalışma gerektirmektedir. İlk bakışta medeniyet kavramının bileşenlerinden olan dinin yardımda bulunma konusundaki tavsiyesinin düstur alındığı akla gelebilir veya orta ölçekli bir devlet olma çabalarının bir yansıması da olabilir. Bu durumda, diğer ülkelerin yaptığı dış yardımların dini referanslarla yapıp yapılmadığının araştırılması ve de küresel güçlerin yaptıkları dış yardımlar ile Türkiye’nin dış yardımları karşılaştırılması gerekmektedir. O halde dış yardımların yapılmasındaki temel sebeplerin (aleni olan veya arka plandaki) ne olduğuna bakılması gerekmektedir. Türkiye’nin TİKA üzerinden hiç bir medeniyet kavramı bileşeni ile bağlı olmadığı yerlerde yaptığı projelerin kapsamına bakmak gerekir. Sadece insani yardım (humanitarian aid) temelli doğal afet durumlarındaki yardımlar aynı zamanda Osmanlı mirası olarak da değerlendirilebilir. Osmanlı son dönemlerinde bile İrlanda’daki kıtlık zamanında yardımda bulunması hem büyük devlet algısından hem de dini referansı olan muhtaç olanlara yardımcı olmak fikrinden kaynaklanmış olabilir. Bu durumda, medeniyet kavramı ile tam olarak açıklanamayan TİKA faaliyetleri uluslararası ilişkiler alanında yapılacak çalışmalarla farklı bir açıdan değerlendirilebilir.³⁵

Sonuç

Sovyetler Birliği’nin ve ABD’nin iki süper güç olarak sürdürdüğü Soğuk Savaş döneminin askeri ve ekonomik güç odaklı mücadelelerinin yerine Amerika’nın domine ettiği çok kutuplu bir dünyanın kurulmasıyla beraber, uluslararası ilişkilerde güç kavramı yeniden ele alınmaya başladı. Eğer askeri teknolojiye dayalı bir güç karşılaştırması ile bir diğer devlete istediğini yaptırabilmek artık mümkün olmayacaksa devletler milli çıkarlarının devamı için hangi enstrümanları kullanılacağı tartışmalarının sonucu olarak yumuşak güç kavramı ortaya çıkmış ve daha sonra kamu diplomasisi veya kültürel diplomasi adları altında kavramsallaştırılmıştır. Bu minvalde, her devletin yumuşak gücü değerlendirmeye alınmış ve Batı değerlerinin ve yaşam

³⁵ Ziya Öniş, “Turkey and Post-Soviet States: Potential And Limits of Regional Power Influence,” *Middle East Review of International Affairs*, Cilt.5, No.2, (Summer 2001): 66-74.; Özgür Tüfekçi, “Yükselen Güçler ve Dış Politika Aracı Olarak Dış Yardımlar,” içinde *Türkiye’de ve Dünyada Dış Yardımlar*, ed. Erman Akıllı (Ankara: Nobel Yayıncılık, 2016): 101-119.

standartlarının gönüllü olarak dünya halkları tarafından örnek alındığı bir küresel sistem ortaya çıkmıştır.

Sert güç baskısının azaldığı küresel sistemde, her ülkenin yumuşak güç olarak kullanabileceği ve söz konusu yumuşak gücünün bölgesel ve küresel anlamda kullanabileceği alanları araması doğal bir dış politika uygulaması haline geldi. Bu şartlar altında, Türkiye'nin, hem Batı merkezli modernizm (ulus-devlet) ve hem de Osmanlı'dan kaynaklanan dini ve ortak tarih ve kültürel değerlere sahip olduğunun farkına vardığı iddia edilebilir. Batı değerlerini ve kendi dini ve kültürel değerlerinin aynı anda uygulayabilme başarısını göstermesi açısından bölgesel ve küresel bir örnek sunan Türkiye'nin, yumuşak gücünü kullanıma soktuğu bir realite olarak karşımızda durmaktadır.

AK Parti hükümetleri ile elle tutulur hale gelen yumuşak güç kullanımı siyasal sınırlarını aşan ve bölgesel ve küresel anlamda söyleyecek sözü olan bir Türkiye ortaya çıkarmıştır. Davutoğlu'nun AK Parti Genel Başkanı seçildiği genel kongrede³⁶ çerçevesini çizdiği medeniyet kavramı söz konusu farkına varılan yumuşak gücün itici gücü olarak değerlendirilebilir. Çizilen çerçevenin dış politikadaki uygulama alanları TİKA'nın faaliyet alanları ile neredeyse örtüşmektedir. Bu makalenin iddia ettiği gibi, faaliyet alanlarının ve bu alanlarda hayata geçirilen projelerin içeriklerine bakıldığında Türkiye Başbakanı Davutoğlu'nun çerçevesini çizdiği medeniyet kavramının temel bileşenleri ortaya çıkmaktadır. Daha detaylı bir inceleme ile atomik düzeyde bileşenlerine ayırmak mümkün olmasına rağmen genel anlamda ortaya çıkan sonuç, medeniyet kavramının bileşenleri etnik köken, ortak dini mensubiyet ve Osmanlı hinterlandı olarak tanımladığım ortak tarih, coğrafya ve kültürdür.

Informative Abstract

Components of the Concept of Civilization

Drawing the Borders of Foreign Aids

Power has been one of the key concepts on which political scientists and international relation theorists have studied. During the Cold War, power was measured via hard materials when it came to make comparison among the states. Since the end of the Cold War, hard power which was based mainly on military and economic capacity and core determinants of interstate relations has gradually lost its influence. Soft power which can be defined as making someone to do something willingly not coercively has superseded these measurements. Cultural, and economic and administrative model (capitalism and democracy) and value-based supremacy (human rights) of the western states have been prevailing in international arena as the only model from which the rest of the world should take. Right after the Cold War, Francis Fukuyama's thesis of the End of History is actually all about the soft power since he argues that the western way of life and

³⁶ <https://www.akparti.org.tr/site/haberler/sayin-davutoglundun-ak-parti-1-olagustu-buyuk-kurultayinda-yaptigi-konusman/66351#1>

thinking would be only credible way in the world, based on the victory of the USA (the West) against the Soviet Union (the East).

To crystalize, entrance of the McDonalds brand into the communist Russia and China did not forcibly occur but they had to permit the American company as the demand came from the bottom, people of these states. In this sense, soft power is about occupying the hearts and minds of people in the world. If a certain state accomplishes that, then there is almost no weaponry power to prevent that given state's influence over other states. For example, if it is believed that the most quality of certain products is provided by a state, then people in the world would ask for it. That is the soft power as it does not require for any material weaponry but belief and willing of people.

Activities to increase the soft power capability are ranging from producing technological equipment to entrainment industry, to humanitarian policies and to promoting human rights. Foreign aids have been the coin of the realm in terms of soft power activities and they have been used for foreign policy analysis since they are seemingly humanitarian but also provide clues on the determinative dynamics of foreign policies of the states.

In this regard, this paper is analyzing foreign aids of Turkey to expose the components of the concept of "civilization" which has been employed by the AK Party governments since early years of the 21st century. Yet, Turkey's foreign aids began far before AK Party governments. Therefore, by looking at the aims of the aids, it is possible to trace the changes in foreign policy dynamics but also to explore driving forces of current foreign policy in which the concept of civilization has been used in the foreign policy discourses.

Dissolution of the Soviet Union caused ethnically Turkic nation-states gaining independence. This let Turkey to connect with them, as they have common ethnic origin, through Turkish Cooperation and Coordination Agency (TİKA-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı) in 1991. Then foreign aids were, as the name implies, being directed to the Turkish communities in the Central Asia. Based on that, the paper claims that current civilization discourse practically began via prioritizing ethnic origin. Later, especially by the end of 1990s, the Middle Eastern states were taken into the list to which foreign aids were delivered. In this sense, along with ethnic origin, sharing the same region regardless of ethnicity can be added into the component list of the concept of civilization. As the third component, Ottoman hinterland to which foreign aids have given the most can be counted. These all three components cannot absolutely cover the civilization concept but can be considered fundamentals and also interrelated.

Keywords: Foreign Aids, Soft Power, Turkey, Civilization

Kaynakça

Akçay, Engin. *Bir Dış Politika Enstrümanı Olarak Türk Dış Yardımları*. Ankara, Turgut Özal Üniversitesi Yayınları, 2012.

- Ataman, Muhittin. "Interdependence and Diversification: A New Framework for Turkish Foreign Policy." *Bilgi*, Cilt.18, No.1 (2009): 38-57
- Aydın, Mustafa. "Kafkasya ve Orta Asya ile İlişkiler." İçinde *Türk Dış Politikası*, editör Baskın Oran, 366-439. İstanbul: İletişim Yayınları, 2004.
- Burkitt, Ian. "Civilization and Ambivalence." *The British Journal of Sociology*, Cilt.47, No.1 (1996): 135-150.
- Dağ, Rahman. "Türkiye'nin İsrail, Filistin ve Ürdün Politikası." İçinde *Türk Dış Politikası Yıllığı 2014*, editörler Burhanettin Duran, Kemal İnâat ve Ali Balcı, 263-286. Ankara: SETA Yayınları, 2015.
- Duara, Prasenjit. "Discourse of Civilization and Decolonization." *Journal of World History*, Cilt.15, No.1 (2004): 1-5.
- Elias, Nobert. *The History of Manners: The Civilizing Process*, Cilt 1. Oxford: Basil Blackwell, 1978.
- Griffiths, Martin ve Steven C. Roach ve M. Scott Salamon, *Uluslararası İlişkilerde Temel Düşünürler ve Teoriler (Fifty Key Thinkers in International Relations)*, Çev. CES-RAN, Ankara: Nobel Yayınevi, 2011.
- Hattori, Tomohisa. "Reconceptualizing Foreign Aid." *Review of International Political Economy*, Cilt.8, No.4 (2010): 633-660.
- İbrahim Kalın, "Soft power and public diplomacy in Turkey", *Perceptions: Journal of International Affairs*, Cilt.16, No.3 (2011): 5-23.
- Kara, İsmail ve Asım Öz (editörler) *Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi ve Hareketi: Sempozyum Tebliğleri*. İstanbul: Zeytinbunu Belediyesi Kültür Yayınları, 2013.
- Karagöz, Ferda. "Bir Kalkınma Reçetesi Olarak Dış Yardım: Türkiye'nin Verdiği Resmi Kalkınma Yardımlarının Değerlendirilmesi." İçinde *Kriz, Kalkınma ve Türkiye Ekonomisi Seçme Yazılar*, editör Türkel Minibaş'a Armağan, 317-351. İstanbul: Derin Yayınları, 2009.
- Korhan, Tuğba. "Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Yıllarında Türk-Rus Ticari ve Ekonomik İlişkileri Üzerine." *Abant İzzet Baysan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt.2012-1, No.24 (2012): 91-104.
- Lancaster, Carol. *Foreign Aid: Diplomacy, Development, Domestic Politics*. Chicago: University of Chicago Press, 2008.
- Nye Jr., Joseph S. "Decline of America's Soft Power." *Foreign Affairs*, Cilt.83, No.3 (2004): 16-21.
- Nye Jr., Joseph S. "Public Diplomacy and Soft Power." *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Cilt.616, No:1 (2008): 94-109.
- Nye Jr., Joseph S. "Soft Power." *Foreign Affairs*, Cilt.80 (1990): 153-171.
- Nye Jr., Joseph S. "Hard, Soft, and Smart Power." İçinde *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy*, editörler Andrew F. Cooper, Jorge Heine, and Ramesh Thakur, 559-576. Oxford: Oxford University Press, 2013.
- Nye Jr., Joseph S. "The Decline of America's Soft Power." *Foreign Affairs*, Cilt: 83, No:3 (2004): 16-21.
- Nye Jr., Joseph S. *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: Public Affairs, 2004.
- Pierre, Bourdieu. "Language and Symbolic Power." *Critique of Anthropology*, Cilt.4 (1979): 77-85.

- Roselle, Laura ve Alister Miskimmon ve Ben O'Loughlin. "Strategic Narrative: A New Means to Understand Soft Power." *Media, War & Conflict*, Cilt.7, No.1 (2014): 70-84.
- Savigny, Heather ve Lee Marsden, *Doing Political Science and International Relations: Theories in Action*. Londra: Palgrave Macmillan, 2011.
- Siong, Chong Chia. *Foreign Policy in Global Information Space: Actualising Soft Power*. Londra: London School of Economics and Political Science (University of London), 2002.
- Tabak, Hüsrev. "Normlar ve Dış Yardımlar." İçinde *Türkiye'de ve Dünyada Dış Yardımlar*, editör Erman Akıllı, 34-54. Ankara: Nobel Yayıncılık, 2016.
- Tüfekçi, Özgür. "Yükselen Güçler ve Dış Politika Aracı Olarak Dış Yardımlar." İçinde *Türkiye'de ve Dünyada Dış Yardımlar*, editör Erman Akıllı, 101-119. Ankara: Nobel Yayıncılık, 2016.